

Այդ նեան Արսէն արքեպիսկոպոսի մահից յետոյ միաբանութեան մէջ ծագած երկպառակութեան պատճառով Հռոմը նշանակել էր արքայի տեղակալ որոշ սահմանափակութիւններով։ Կարծոււմ է, որ նոր արքային արքեպիսկոպոսութեան տիտղոս շնորհելով, Հռոմը վերականգնոււմ է միաբանութեան հին իրաւունքները։

Արարատի նախորդ համարից յայտնի է, որ Կ. Պօլսոյ հայ կաթողիկ ազգային վարչութիւնը չը կամեցաւ պատրիարք—կաթողիկոսացունքի ցանկ ներկայացնել բարձրագոյն դրան, առարկելով, որ բոլոր եպիսկոպոսները, իբրեւ վիճակների առաջնորդներ, կառավարութեան յայտնի վստահելի անձինք են. այժմ Կ. պօլսոյ լրագիրները յայտնում են, որ կառավարութիւնը պահանջել է օրէնքով սահմանուած ընտրելիների ցանկ. հայ կաթ. ազգ. վարչութիւնը այդ ցանկը ներկայացրել է և ապրիլի 10-ին միաձայն քուէարկութեամբ հայ կաթողիկների պատրիարք—կաթողիկոս է ընտրուել Ադանայի առաջնորդ Պօղոս արքեպիսկոպոս Թէրզեան։ Հայ կաթողիկ հասարակութիւն շատ գոհ է այս ընտրութեամբ. որովհետեւ ընտրեալը ազգային ազատամիտ կուսակցութեան թեկնածուն էր։

ՕՏԱՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՊՐԱԽՈՍԼԱՒ ԵԿԵՂԵՑԻ

(Церк. Вѣст.)

Վրաց եկեղեցի. Պրախօսլաւ հոգեւորականութեան ղոնժիկների նախախաճաչիւ ծխակ դպրոցների մասին։

— Լրագիրները հաղորդում են, որ վրաց եկեղեցու անկախութեան մասին վրաց հոգեւորականութեան հանրագիրը Ս. Սինօդը քննութեան առնելով, որոշել է խնդրի

լուծումն թողնել մինչև ապագայ տեղական եկեղեցական ժողով գումարելը:

Церк. Вѣст. № 12 յայտնում է, որ պետական Դոման ցանկանում է թեմական առաջնորդների և փոխառնորդ եպիսկոպոսների համար հաստատուն ռոճիկ որոշել:

Թեմական առաջնորդները Պետական գանձարանից ստանում են 1500—3000 ռուբլի, բայց նրանք օգտւում են թեմական և վանքերի արդիւնքից, որից առաջ էր գալիս եկամուտի անհաւասարութիւն. ոմանք ստանում են տասնեակ հազարներից աւելի, իսկ ոմանք 4—5 հազար: Փոխառնորդ եպիսկոպոսների ռոճիկներն էլ հաւասար չեն: Մի տեղ աւելի է, միւս տեղ պակաս:

Պետական Դոման աւելի յարմար է գտնում բոլոր արդիւնքները կենդրոնացնել, և ապա ռոճիկների համեմատաբար հաւասարաչափ բաշխումն սահմանել: Ս. Սինոդը ի նկատի ունենալով Պետական Դոմայի այս ցանկութիւնը, բարւոք համարեց մի յաճնաժողով կարգել ուսումնասիրելու այս գործը:

Церк. Вѣст. (№ 13) մէջ է բերել Սրբ. Սինոդի կազմած 1910 թուի համար բարձր և ստորին հոգևորականութեան ռոճիկների նախահաշիւը, որ մօտ $15\frac{1}{4}$ միլիոն է: Անցեալ 1909 թուին $14\frac{1}{2}$ միլիոնից աւելի էր:

Առաջնորդարանների և առաջնորդական աւագ եկեղեցիների համար որոշած էր 930 հազար ռուբլի. Այս թուի մէջ է 64 թեմերի եպիսկոպոսներին յատկացուած 200, 768 ռ. ռոճիկը, որի բաշխումն դարձեալ անհաւասար է. 64 եպիսկոպոսներից տարեկան ստանում են 30-ը՝ 1500 աւան և 30-ը 4000 աւան ռ., միայն Վարչավայի եպիսկոպոսը ստանում է 7828 ռ.

Առաջնորդարանների ծախքը տարբերւում է 3,200—11,000 մէջ և հասնում է մինչև 264 $\frac{1}{2}$ հազար ռ., ռոճիկի սակաւութեան պատճառով յատկացած են առաջնորդա-

լեռներին հողեր և ուրիշ եկամուտներ, ուր չկան սրանք՝ պետական գանձարանից դուժուժներ:

1910 թ. նախահաշուի համեմատ քաղաքային և գյուղական հողերականութեան արժեքը համար յատկացուած է 13,637,744 ռ:

1842 թուից սկսած քաջանաներին տրուած էր տարեկան ռոճիկ 100—180 ռ. սարկաւազներին՝ 80—ական և կիսասարկաւազներին՝ 40 ռ.: 1893 թուին Պետական Խոհանոցը առաջադրեց Սրբ. Սինոդին նշանակել տարեկան ռոճիկ քաջանաներին՝ 100—600 ռ. սարկաւազներին՝ 80—300 ռ. և դպիրներին՝ 40—200 ռ. Այսպէս միջին թիւը լինում էր 300—150—100 ռ. որը և Սինոդը 1893 թ. յունիսի 9-ին ընդունեց:

Սակայն եկեղեցական 28,622 պաշտօնեաներին յատկացուած ռոճիկի բաշխումն անհաւասար էր և ոչ գոհացուցիչ: Արեւմտեան նահանգների եկեղ. պաշտօնեաներին աւելի ռոճիկ էր յատկացուած, թէ և նրանք պետութիւնից էլ ռոճիկ էին ստանում: Ամենից շատ ռոճիկ (2000 ռ.) ստանում էին լեհական թագաւորութեան թեմերի ծխ. քաջանաները: Առատահամուտ եղած հողերը հաստատութիւնների համար Սրբ. Սինոդի նախահաշուով յատկացուած է 274 հազար ռ.

Առաջնորդներին Սրբ. Սինոդի 1897 թուի հրամանով յատկացուած է իւրաքանչեանչիւր թեմի վանքերի եկամուտների $\frac{1}{5}$ մասը:

Պետական Դուռայի նախահաշուային յանձնաժողովը թէ 1908 և թէ 1909 թուին առաջնորդների ռոճիկների վերաբերութեամբ յայտնեց հետեւեալ ցանկութիւնը. 1. ստուգել առաջնորդարանների և վանքերի եկամուտների քանակը. 2. առաջնորդների ռոճիկների վերաբերութեամբ համեմատական հաւասարակշռութիւն պահպանել և գոյացած տնտեսութիւնը գործադրել բարենպատակ հաստատութիւնների, թեմի կրթական կարիքների, հողերականութեան և հօտի պէտքերին:

Օրեր պրոկուրորը երկրորդ կէտի վերաբերութեամբ

յայտնել է, որ Սրբ. Սինոդը նպատակադրմար է գտել մօտիկ ապագայում վերաքննել 1897 թուի կանոնները, ի նկատ առնելով վանական, մօտիկ ժամանակներում տեղի ունեցած, ժողովի եզրակացութիւնն էլ. առաջին կէտի վերաբերութեամբ նա առաջ է բերել կոնսիստորիաների տեղական եկամուտներից և ծախքերից քաղուածքներն առաջնորդների ուսճիկների վերաբերութեամբ, որից երևում է, որ 1908 թ. եղել է

Կիւսկիներ	.	.	70 ₅	Հազար ուրբի
Մոսկվայիներ	.	.	44	»
Պետերբուրգիներ	.	.	28 ¹ / ₄	»
Վօլդնիներ	.	.	22 ¹ / ₂	»
Նովոգորոդիներ	.	.	15 ₄	»

Պերմիներ (ամենից սակաւ) 565 ռ. 77 կօպ.

Առաջնորդարանների և առաջնորդների չընախատեսուած, բայց կոչման և պաշտօնի բերմամբ ծախքերը այնքան չատեն, որ նրանց եկամտի թուերի խոշորութիւնը չըպէտք է զարմանք պատճառի:

— Մայիսի 3—8 պէտք է գումարուեն Պետերբուրգում Սրբ. Սինոդի նախանգամ Անտօնի Մետրօպօլիտի նախագահութեամբ դպրոցական յանձնաժողովի նիստերը, որին հրաւիրուած են մասնակցելու մի քանի թեմերի դպրոցական մասնաժողովի ներկայացուցիչները, նիստերի նպատակը լինելու է եկեղ. դպրոցներում զօրացնել ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, բարւոքել ուսուցիչների ապագան, կանոնաւորել կրօնի դասուանդութիւնը, հնարաւոր դարձնել արհեստների և երկրագործութեան ուսուցումն և ծխական դպրոցների միջոցով տարածել առողջապահութեան մասին տարրական գիտելիքներ: Այս ապրիլի 2-ին Բարձրագոյն հաստատուել է հոգեոր ճեմարանների նոր կանոնների ծրագիրը, որ դործագրութեան մէջ կը մտնի եկող տարուայ սկզբից:

— Պետական Դումայի դպրոցական յանձնաժողովի այն ենթադրութեան հանդէպ, թէ եկեղեցական դպրոցները պէտք է ենթարկել լուսաւորութեան նախարարութեան, Ս. Սինօքը մարտի 11-ին որոշել է, որ եկեղեցական ծխական դպրոցները պէտք է մնան Սինօքի լիակատար իրաւասութեան տակ, անկախ որ և է նախարարութիւնից։ Ուրիշ վարչութիւնների եկեղ. ծխ. դպրոցների կառավարութեան միջամտելը դպրոցում՝ առաջ կըբերի կազմալուծումն և խանգարումն։ Զը նայելով այս բանին, Մարտի 16-ին Պետ. Դումայի դպրոցական յանձնաժողովում եկեղ. ծխ. դպրոցները լուս. նախարարութեան ենթարկելու խնդիրը քուէարկելիս, ձայները երկու հաւասար մասի են բաժանուել և միայն նախագահի ձայնով խնդիրը վճռուել է դրական կերպով, այն է ընդհ. հիմունքներով, միւս տարրական դպրոցների պէս ենթարկել լուսաւորութեան նախարարութեան։

ՕՐԹՈԴՈՒՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Անցեալ Մարտ ամսին օրթոդոքս երկու փոքր պետութիւնների՝ Բուլգարիայի և Սերբիայի թագաւորները Ս. Պետերբուրգից յետոյ, այցելեցին Կ. Պօլիս։

Բուլգարիայի թագաւորը այցելեց միայն Բուլգար Էկզարխարանը, իսկ Սերբիայի թագաւորը՝ Մարտի 22-ին յոյն պատրիարքարանը, ուր և հանդիսաւոր ընդունելութիւն գտաւ և շեշտուեցին յոյն և սերբ կրօնակից ազգերի սերտ յարաբերութիւնները։

Բուլգարիայի թագաւորը չայցելեց յոյն պատրիարքարանին, որովհետեւ Բուլգար եկեղեցին թէև օրթոդոքս, վըտարանջելով յոյն տիեզերական պատրիարքի գերիշխանութիւնից նկատուում է որպէս հերձուած, բացի այս յոյն և բուլգար ազգերը շատ էլ բարեացակամ չեն իրար։

«Христ. Чтение» ամսաթերթի ապրիլի տետրում տըպուած է «Զերնոգորիայի ծխական հոգեւորականութեան մասին օրէնքի թարգմանութիւնը»։

Թարգմանչի ներածութիւնից տեղեկանում ենք, որ ազգային ժողովից (սկուպչինա) ընդունուած այս օրէնքը հաստատել է Նիկոլայ իշխանը 1909 թուի օգոստոսի 31-ին և հոգեւոր իշխանութեան համաձայնութեամբ արդէն մասամբ կիրառութեան մէջ է մտել:

1903 թուի վերջին հրատարակուեց Չիրնոգորիայի իշխանութեան մէջ գործող սրբ. Սինօգի մասին կարգադրութիւնը, իսկ 1904 թուի սկզբին՝ կոնսիստորիաների:

Սինօգի մասին կարգադրութեան մէջ որոշուած է, Սինօգի, որպէս բարձրագոյն ատենի, ներքին և արտաքին յարաբերութեան սահմանը: Իսկ կոնսիստորիաների մասին կանոնադրութեան մէջ մանրամասնաբար պարզաբանուած են կոնսիստորիայի բաղկացութիւնը, նրա գործունէութեան շրջանը: Ա. թեմական վարչութեան վերաբերութեամբ (օրթոդոքս դաւանութեան, աստուածաշատութեան, եկեղեցու և եկեղեցական վարչութեան իրաւունքների, հոգեւոր դատաւարակութեան, եկեղեցիների շինութեան, հոգեւորականութեան և նրա ծխական պաշտօնավարութեան մասին): Յօդ. 74—92, ծովսերի և եկեղեցական համայնքների գոյքերի կառավարութեան, կոնսիստորիաների դրամական գործերի մասին: Յօդ. 93—111, վանքերի և վանական կառավարութեան մասին, Բ. թեմական դատարանների վերաբերութեամբ (հոգեւորականների զեղծումների մասին յօդ. 136—146), եկեղեցական պատվածների և ամուսնական գործերի մասին, Գ. կոնսիստորիական գործառնութեան արտաքին ձեւականութեան մասին (կոնսիստորիաների նիստերը, գործավարութիւնը, արձանագրւրութիւնները, վճիռները, նրա գլխաւորաւորները և այլն):

Նոր օրէնքի մէջ հոգեւոր բարձր Ատեանը կոչուած է ոչ թէ Սրբ. Սինօգ, այլ եպիսկոպոսների ժողով:

Ծխ. հոգեւոր կանոնադրութիւնը ասում է, որ ծովսեր պէտք է լինի ոչ աւելի 400-ից և ոչ պակաս 200-ից, յօդ. 6:

Ծխական քահանաները անփոփոխ պէտք է լինեն, նրանք կարող են փոխադրուիլ միայն իրանց խնդիրքով:

և համաձայնութեամբ և կամ զեղծման դէպքում՝ հոգևոր գատարանի վճռով:

Ծխական հոգևորականների հիմնական ռոճիկը տարեկան 960 պերպեր* է, հինգ տարին մի անգամ՝ յաւելումն է լինելու իւրաքանչիւր 240 պերպերին՝ վեց պերպեր, այնպէս որ, ծառայութեան 30-րդ տարին ռոճիկը հասնելու է 2400 պերպերի, յօդ. 18: Մի քանի քաղաքներում աւելադրութիւն կայ, յօդ. 19: Այս ռոճիկի հանդէպ հոգևորականները պարտաւոր են ժամերգութիւններն եկեղեցական հանգէսները, կիրակնօրեայ պատարագները ևլն, ձրի կատարել:

Հոգևորականութիւնը իւր ռոճիկը, յաւելումները, կենսաթոշակը և լրացուցիչ վճարքը ստանում է պետական գանձարանից, յօդ. 20:

Վերև յիշուած ռոճիկով ծխական քահանաները ձրի կատարում են եկեղեցական բոլոր պաշտամունքները (ժամերգութիւն, պատարագ, մաղթանքներ, թափօրներ ևայլն.) յօդ. 21:

Ծխական քահանաները բացի ռոճիկից, ծխականների հոգևոր պահանջները կատարելու համար վարձատրւում են հետևեալ սակով.

1) Եկեղեցում մաղթանք կատարելու համար՝ 1 պերպեր, տանը՝ 2 պերպեր.

2) Զէթ օրհնելու համար՝ 2 պերպեր.

3) Զուր օրհնելու համար, երբ քահանան յատուկ է հրաւիրւում, եկեղեցում՝ 1 պերպեր, տանը՝ 2 պերպեր.

4) Ննջեցեալ յուղարկուորելու համար 3 պերպեր.

5) Հոգեհանգստեան համար 3 պերպեր.

6) Պատարագին յիշատակելու համար՝ 15 կոպէկ.

7) Տանը ննջեցեալի վերայ աւետարան քաղելու համար 5 պերպեր.

8) Պօսկի համար, բացի ծխ. քահանայից, իւրաքանչիւր հրաւիրած քահանային և սարկաւազին 4 պերպեր.

9) Վկայական քաղուածքի համար 1 պերպեր.

* Մի պերպերը հաւասար է 40 կոպէկի:

- 10) Հսկման համար 4 պերպեր.
- 11) Մասնաւոր պատարագի համար հասարակ օրերին 3 պերպեր.
- 12) Քառասնօրեայ պատարագի համար 80 պերպեր.
- 13) Նոր տուն օրհնելու համար 2 պերպեր.
- 14) Երգմնեցնելու համար 2 պերպեր.
- 15) Պատարագի համար եկեղեցի բերած գինին և նըշխարը մնում են քահանային: Յօդ. 22.

Չերնոգորիայի իշխանութիւնը օրթոդոքս է: Նա օրթոդոքս հոգևորականութիւնը այսպէս ապահովելով, զանցառութեան չէ տուել կաթոլիկ հռովմէական հոգևորականութիւնն էլ, որ նոյնպէս ռոմիկ է ստանում, յաւելումներով:

Այսպէս համեմատութեամբ առատօրէն վարձատրելով հոգևորականներին, պետութիւնը պահանջում է, որ հոգևորականները որոշ կրթական վարկ ունենան:

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Միւնիստրի օրեր կոնսիստորիայի նախագահ Հերան Ֆ. Բեցցելը անցած մարտ ամսին մի շրջաբերական է հրատարակել Բաւարիայի եկեղեցիներում աստուածաբանական հերձուածների և վէճերի առիթով: Այդ փաստաթուղթը շատ խրատական է իմանալու գերմանական բողոքականութեան ժամանակակից կրօնական վիճակը և այն միջոցը, որ գործադրում է եկեղեցական իշխանութիւնը եկեղեցում ընդունուած դաւանութիւնը պահպանելու համար:

Շրջաբերականի մէջ բաւական պատկերացում են բողոքական եկեղեցու լուրջ և վրդովեալ դրութիւնը. գիւղական հասարակութեան մէջ անգամ «հակաեկեղեցական» հոսանքը, աղանդների ընդարձակ ծաւալ ստանալը, եկեղեցու հաղորդակցութիւնից խուսափելը, և անբարեացակամ վերաբերմունքը ուսուցիչների կողմից: Եկեղեցին դարձել է ուսումնասիրութեան չկօլա իսկ նրա ուսուցիչները քննադատներ. մինչդեռ նրանք պէտք է լինէին խորհուրդ-

ների մատակարարողներ: Բեցցելը եկեղեցու վերաբերութեամբ վճռականօրէն դէմ է քննադատութեան և աշատամտական ուղղութեանը: Բեցցելը ասում է. «Աստուածաբանական տեսութիւնները յարգելի են, քայքայ կան կրօնական բաներ, որոնց վերաբերութեամբ երբ բանականութիւնը պատուիրում է ծունկ խոնարհել փառասրեալ Յիսուսին և երկրպագել նրան որպէս Աստուծոյ, չպէտք է տեղի տալ ուրիշ հակառակ կարծիքի»:

Բեցցելի այս կոչը համակրութիւն է գտել ընդարձակ շրջաններում, որոնք քաջալերում են թէ նրա հայեացքները արտայայտելու միջոցը և թէ դործառնութեան եղանակը եկեղեցու հաւատը պաշտպանելու վերաբերութեամբ:

Ազատամիտ հոսանքին հետևողները քննադատում են Բեցցելի շրջաբերականը, առարկելով, որ աւետարանի խօսքը պէտք է ազատօրէն, առանց կանխակալ կաշկանդումների քարոզուի:

Հաննովերում՝ ևս մարտի վերջին (ն. ա.) դումարուել է եկեղեցական սօցիալական 15-րդ կոնգրէսը: Արարատի ընթերցողներին (մարտ եր. 222—226) յայտնի է, որ Սկովտիայի էդինբուրգ քաղաքում ևս պէտք է այս տարի յուլիս ամսին գումարուի միախօներական համաժողով:

Կրօնական այս համատարած շարժումն ցոյց է տալիս, որ եկեղեցին ընդհանուր հետաքրքրութեան առարկայ է. մեծ ջանքեր են լինում յօգուտ եկեղեցու միութեան և նրա անաղարտ պահպանութիւն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ԵԿԵՂԵՅԻ

Անգլիայի ազաւ եկեղեցիների ազգային խորհրդի նիստերը.

Ամեն տարուայ պէս այս տարի էլ մարտի սկզբներին Հուլիում՝ դումարուել է Անգլիայի ազգային աւետարանական ազատ եկեղեցիների ժողովը, որին մասնակցել են մօտ 2000 ներկայացուցիչներ: Ժողովը քննելով անցեալը եկել է այն եզրակացութեան, որ ազատ եկեղեցի-

ների գործունէութիւնը ընդհանրապէս հրապուրուած է եղել վերջին տարիներում՝ աւելի արտաքինով և քաղաքականութեամբ և դրանց չահերին է ծառայել, այժմ՝ ժամանակ է վերադառնալ զուտ եկեղեցու գործի շինութեանը:

Նախագահը թուել է անյաջողութեան պատճառները: Նա խոստովանել է, որ քարոզիչները «գործունեայ են, բայց տպաւորութիւն չեն գործում», կարողանում են հետաքրքրել ունկնդիրներին, բայց չեն կարողանում ազդել նրանց վերայ: Կարողանում են չարժել նրանց զգացմունքը, բայց չեն կարողանում զգալ տալ մեղքի դառնութիւնը, չեն դարձնում յապաշխարութիւն:

Ժողովի նախագահը յորդորում է քարոզիչներին, որ եթէ կամենում են որ իրանց քարոզները լինեն ազդող, պէտք է ու թիրքը քարոզին, բնութան վեր առնելով առաքեալների գրուածքները, ստիպողաբար յանձնարարել է, որ քարոզիչները խուսափեն չափազանցութիւններից, ճախարանութիւններից, սառն պաշտօնականութիւնից, կամ աւետարանի որ և է կէտը մեքենաբար, առանց ներշնչման բացատրելուց: Այլ խարհո, ասել է նախագահը, յոգնել է պաշտօնականութիւնից և ծարաւի է կենդանի մարդու, նրան պատմող պէտք չէ, այլ մարգարէ է հարկաւոր:

Ժողովի մի անդամը քննադատել է անգլիական աւետարանական ազատ եկեղեցու գործունէութիւնը, ասելով, որ սակաւ է ուշք դարձնում ժողովրդին ծառայելու գործին, անձնազոհութիւն չկայ: Ազատ եկեղեցու անդամներից շատերը, որ և է ակումբի անդամի պէս, վճարում են որոշեալ տուրքը և էլ ոչ մի բանի համար հոգս չեն անում, հարկաւոր է համարուել, որ քարոզիչները այցելեն իրանց ծուխերին:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՇՈՒԷՅՅԱՐԻԱՅՈՒՄ

Մարտի 6-ին (ն. տ.) Ժողովրդական վճուով Շվէյցարիայում ընդունուել է եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու նախագիծը:

22000 իրաւասուններից ներկայ են եղել 8449 հոգի, որից 7483 թեր հմիայն 1036 հոգին դէմ են ձայն տրւել: Նոր օրէնքը զօրութեան մէջ կը մտնի 1911 թուի ապրիլի 1-ին:

Խնդրի այսպիսի լուծմանը նպաստել են պատական կաթողիկոսները, որոնք 1875 թուին չը կամեցան պետական հսկողութեան ենթարկուել, այս հսկողութեան ենթարկուելով նրանք կը դառնային պետութիւնից ռոճիկ ստացող պետական եկեղեցի: Այն ժամանակ պետական համարուեցին միայն երկու եկեղեցիները — բողոքականը և հին կաթողիկականը:

Կրօնի թուականալու հետեւանքները միանախայում

Baky — լրագրում տպուած է «Univers»-ի մի դիտողութիւնը Գերմանիայի համեմատութեամբ Ֆրանսիայի ազգաբնակչութեան աստիճանաբար նուազելու պատճառների մասին:

Լրագրի կարծիքով Ֆրանսիայի ազգաբնակչութեան նուազելու պատճառներն են բարոյական սկզբունքի թուլանալու հետեանքով զեղխութիւնը, շուայտութիւնը, մոլութիւնները, խայտառակ արատները ևն:

1870 թուի պատերազմից յետոյ, Ֆրանսիան ու Գերմանիան, որ երկրի տարածութեամբ հաւասար են, ունէին համարեա հաւասար բնակիչներ 37—38 միլիոն: Այժմ Գերմանիայում կայ 64 միլիոն, իսկ Ֆրանսիայում՝ 39 միլիոն: Վերջին տարիներում Ֆրանսիայում, չընայելով որ համաճարակներ չեն եղել, մահացութիւնը վեց անգամ աւելի է եղել քան ծնունդները:

10,000 բնակչին մահացութիւնն է— Ֆրանսիայում 200, Գերմանիայում 197, Անգլիայում 164, Հոլանդիայում 159, Շվեյցարիայում 154, Դանիայում 148, Նորվեգիայում 145:

«Մեր հայրենիքի այս ողբալի դրութիւնը, ասում է Փարիզի լրագիրը, հետեանք է շատ պատճառների, բայց

առաջինը բարոյական պատճառներն են: Կեանքի ծանր պայմանները աղքատ և թշուառ ընտանիքներում աւելացնում են մահացութիւնը, բայց աղքատ ընտանիքներում աւելի են լինում ծնունդները քան հարուստ ընտանիքներում:

«Պետութիւնը պէտք է հոգայ աղքատ և թշուառ ընտանիքների տնտեսութիւնը բարւոքել: Բայի սրանից, պէտք է եռանդուն կերպով մաքառել ազգի կորստեան պատճառ եղող խայտառակ արատների դէմ: Բայց դրա համար անհրաժեշտ է վերականգնել յարգանքը դէպի կրօնքը, վերադարձնել եկեղեցուն մատաղ սերնդին դաստիարակելու ազատութիւնը. որովհետեւ միայն հաւատն է տալիս թոյլ մարդկանց բարոյական նեցուկս:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Գաղիկ թագաւորի Աւեստանը.

—(Երուսաղէմ հ. 2556) 1028—1064 թուական.

Երուսաղէմի Հայոց սուրբ Յակոբայ վանքի նշանաւոր ձեռագրերիցն է Կարսի կամ Վանանդ դաւառի Աբասի որդի Գաղիկ թագաւորի աւետարանը, որը 1908 թ. իմ ճանապարհորդութեան ժամանակ մանրամասն նկարագրել էմ և այժմ հրատարակում եմ հրաւիրելով մասնագէտների ուշադրութիւնը:

Կարսի փոքրիկ թագաւորութիւնը ծագումն առնելով Անիի Բագրատունիներից 961 թուին, շարունակուում է մինչև 1064 թիւը, ուրեմն ուղիղ մի դար: Այդտեղ առաջին թագաւորն էր Աշոտ Երկաթի թոռ Մուշեղը, որ 24 տարի թագաւորելուց յետոյ, ժառանգ թողեց իւր որդի Աբասին, իսկ սա 45 տարի կառավարեց: Սորա որդի Գաղիկը, որ կրում էր Շահանշահ մեծագոյ ախպոռը 35 տարի իշխելով, ստիպուած եղաւ, երբ Անին ընկաւ յունաց և յետոյ պարսից ձեռքը, հետևելով Վասպուրականի Յենեքերիմ և Անիի Գաղիկ թագաւորներին, ապաստան խնդրել յունաց Տուկիժ կայսրից: Վեր-